

SERDENGEÇTİ DERGİSİ VE SİYASAL İKTİDARLARLA İLİŞKİSİ

Ali ÖZCAN*

ÖZET

Basın ve siyaset aynı toplumsal sistemin iki önemli aktörü olarak sürekli karşılıklı bir ilişki içerisinde. Ortaya çıkış amacı halkı bilgilendirmek olan basın, çoğunlukla siyasi iktidarların etkisi altında kalmış ya da siyasi iktidarları etkilemeye çalışmıştır. Tarihsel süreç içerisinde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bu döngü her zaman için kendini göstermiştir. Hem basın özgürlüğü, hem de basının asli görevi olan kamu çıkarlarını gütmesi bakımından Türkiye’de basına yönelik en yoğun baskılar CHP’nin tek başına iktidar olduğu Milli Şef döneminde yaşanmıştır. Tek parti döneminde yayın hayatına başlayan Serdengeçti dergisi gazetecilik etik ilkeleri açısından önemli bir sınav vermiştir. Tek parti iktidarının yanı sıra DP ve 27 Mayıs 1960 darbesi sonrası CHP-AP koalisyonu döneminde de yayınlanan Serdengeçti dergisinin haktan ve halktan yana yayın çizgisi incelenmeye değerdir. Bu çalışma kapsamında Serdengeçti dergisinin siyasi iktidarlara ilişkileri haber ve yorumlar üzerinden ele alınarak nitel içerik analiziyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osman Zeki Yüksel, Serdengeçti Dergisi, Basın-İktidar İlişkileri.

SERDENGEÇTİ MAGAZINE AND ITS RELATIONSHIPS WITH POLITICAL POWER

ABSTRACT

Press and politics as a two important actors of the same social system are constantly in a reciprocal relationship. Press whose aim is to inform the publicity, mostly remained under the influence of political power or to influence political power. In the historical process this cycle has shown itself in Turkey as well as in all the world for all time. Both in terms of press freedom, as well as pursuing the public interest, which is the principal duty of the press, the most intense pressure has been occurred to the press when the CHP has the power alone during the ‘National Chief’. Serdengeçti magazine, which has been launched its broadcast life in such an environment, has given an important exam in terms of journalistic ethics. Serdengeçti magazine's publication line which is in favor of right and in favor of public, should be considered, has been published during the period CHP-AP coalition, in addition to one-party rule, after DP period and 27 May 1960 military coup. In this study Serdengeçti magazine's relationship with political power by taking over the news and comments were analyzed by qualitative content analysis.

Keywords: Osman Zeki Yüksel, Serdengeçti Magazine, Press and politics relationships.

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi – ali.ozcan@marmara.edu.tr

Giriş

Basının ortaya çıkmasıyla birlikte basın özgürlüğü de her zaman gündemde olmuştur. Çünkü halkı bilgilendirme başta olmak üzere basın, bireylerin siyasal konular, sorunlar ve problemler hakkında edineceği bilgileri ve alacağı haberleri doğrudan ve dolaylı olarak kendisine sunmaktadır. Her vatandaşın kendisini doğrudan tanıması, denetlemesi ve değerlendirmesi mümkün değildir. Son yüzyılda bu görevi büyük çoğunlukla basın üstlenmiştir. Bunun bir sonucu olarak basın için dördüncü kuvvet tanımlaması yapılmıştır (Damlapınar, 2005: 7). Bunun bir sonucu olarak ortaya çıkışından itibaren basın, siyasal otoriteler tarafından her zaman kontrol altında tutulmak istenmiştir. Böyle bir ortamda insanın hak ve hürriyetlerini savunmasına da imkân yoktur (Tutar, 1993: 64).

Siyasi iktidarlara karşı basın kuruluşlarının birçoğu milletin sesi olma görevinden uzaklaşmıştır. Yani iktidarın baskılarına boyun eğmenin ötesinde imkânlarından nemalanmanın gayreti içinde olmuşlardır. Bu durum beraberinde basın kuruluşlarını Althusser'in (2003: 169) deyimiyle 'devletin ideolojik aygıtları'na dönüştürmüştür.

Baskılara boyun eğmeyerek basın kuruluşları ise çok nadirdir. Bu yönde yayın yapan gazete ve dergiler yıllar boyunca her türlü baskılara maruz kalmış, doğrudan ve dolaylı olarak ifade edebileceğimiz sansürlere uğramış, gazete ve dergiler kapatılıp toplatılırken, sahibi de mahkemeye verilerek tutuklatılmıştır. Hatta bir dönem sansürle susturulamayan gazete ve dergi sahiplerine karşı '*kesin sansür*' olarak ifade ettiğimiz öldürme yoluna da gidilmiştir.

1947-1962 yılları arasında 33 sayı çıkabilmiş olan Serdengeçti dergisi de halktan yana yayın politikası izlemiş, siyasal iktidarların baskılarına rağmen bu çizgisini devam ettirmiştir. Serdengeçti dergisinin ortaya koyduğu bu duruş özgür bir basın için hareket noktası olabilecek değerdedir.

Bu çalışmada Serdengeçti dergisinin siyasetle ilişkileri ve bunun yansımaları incelenmiştir. Serdengeçti dergisiyle anılan Osman Zeki Yüksel'in mücadelesi ekseninde derginin çıkış süreci, yaşadığı maddi imkansızlıklar, sansür ve tutuklanmalar kronolojik sıralamayla verilmiştir. Son olarak Serdengeçti dergisi

teknik ve içerik bakımından belli başlıklarda incelendikten sonra siyasetle ilişkileri dergide yer alan haber ve makaleler taranarak ele alınmıştır.

1. Osman Zeki Yüksel'in Hayatı

Asıl adı Osman Zeki Yüksel'dir. Çıkarıldığı meşhur Serdengeçti dergisinden ve bu dergide Serdengeçti imzasıyla yayınladığı yazılarından dolayı Osman Yüksel Serdengeçti olarak tanınmıştır.

Osman Yüksel, Antalya'nın ilçesi Akseki'de 26 Temmuz 1917 tarihinde dünyaya gelmiştir. Köklü bir geçmişe sahip olan ailesindeki fertler ekseriyetle yüksek tahsil yapmış kişilerdir. Aralarında bir dönem Diyanet İşleri Başkanlığı yapan Ahmet Hamdi Akseki, eski müftülerden Hacı Salih Efendi'nin de bulunduğu Akseki'nin âlimler yetiştirmiş köklü sülalelerindenidir. Osman Yüksel, çocukluklarında babasının akşamları evlerinde bütün evlatlarını etrafına toplayarak Muhiddin-i Arabi, İmam-ı Gazali, Hasan-ı Basri, Beyazıd-ı Bestami gibi İslam âlimlerinin eserlerinden pasajlar okuduğunu ifade etmektedir (Yılmaz, 2001: 19).

Doğumu 1. Dünya Savaşı sonuna denk gelen Osman Yüksel, çocukluğunun Milli Mücadele heyecanıyla geçtiğini anlatmaktadır. *“İlk mektepte okuduğumuz kıraat kitapları, zorla gasp edilmiş, alçakça çiğnenmiş bir vatanın yakılmış, yıkılmış bir yurdun hatıralarıyla dopdoluydu. Zafer neşidelerinin yanında, sönmüş ocaklar, yıkık mabedler, malul gaziler gördük. Okuduklarımız gördüklerimize uyuyordu. Milli Mücadele heyecanı Kuvayi Milliye ruhu körpe dimağlarımızda silinmez akisler, derin izler bıraktı. Sonradan bu ruh yavaş yavaş gevşedi. Yerini sert, kaba bir materyalizme, kör bir putperestliğe bıraktı. Milli Mücadele heyecanı söndürüldü. Kuvayi Milliye ruhu öldürüldü”* (Serdengeçti 2000: 6-7).

Felsefenin kendisini cemiyet meselelerinin üstünde birçok meseleyle temasa geçireceğini düşünerek Osman Yüksel, 1940 yılında Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin Felsefe bölümüne kaydolmuş, ancak düşündüğü üniversite hayatı hayal kırıklığı ile sonuçlanmıştır. Çünkü hem eğitim sistemi hem eğitim hizmetini sunan hocalar hem de öğrenciler onun düşlediği gibi olmamıştır. İlim perdesi arkasında halkın inançlarıyla dalga geçildiğini, tarihi ve içtimai temellerin baltalandığını, öğrencilerin materyalist ve yozlaştıran bir batağa doğru itilip kendi değerlerinden

uzaklaştırıldığını anlatan Osman Yüksel, öğrencilere ilişkin gözlemlerini şöyle aktarmaktadır: *“Her şeyi ben bilirim iddiasında bulunan bu zavallılar, Karl Marx’i Marka, Engels’i Engel olarak yazacak ve okuyacak kadar kendi ideolojilerinin bile yabancıdır. Bu zavallılar, bu solda sıfırlara göre Çanakkale tahtakale, Atatürk sarhoşun biri, Namık Kemal şişirilmiş bir adam, İstiklal Marşı şairi yobaz ve istiklal harbi kahramanları, şehitler budala idi. Bunlar ceplerinde para olunca kapitalist sistemleri kabul eder, parası bitince yaman birer proleter olurlar ve aç midelerin türküsünü çağırırlar. Şehvetleri gıcıklandınca ise serbest çiftleşme taraftarı olurlar. Elleri beş on kuruş geçti mi doğru meyhaneye giderler yahut bir yerde toplanarak bu iffetsizler, şerefsizler güruhu Stalin’in şerefine kadeh kaldırırılar”* (Serdengeçti, 3. Sayı: 4).

3 Mayıs 1944 Milliyetçilik Olayları nedeniyle gözaltına alınan Osman Yüksel, dönemin Ankara Valisi Nevzat Tandoğan tarafından sorguya çekilmiştir. Ankara Emniyeti’nde tutuklanıp, birkaç gün burada kaldıktan sonra serbest bırakılmak yerine, olay Ankara’da geçmiş olsa da İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi’ne sevk edilmiştir. Osman Yüksel, Ankara’dan İstanbul’a gizlice getirildiklerini anlatmaktadır. Osman Yüksel’in de aralarında bulunduğu sanıklara tahkikat sırasında işkenceler uygulanmış, hepsi (40x50x250) santimetre boyutlarındaki (tabutluklarda) hücrelerde tutulmuşlardır (Çavdar, 2004: 445). Aylarca işkence gören Osman Yüksel ve 23 milliyetçi ilk mahkûmiyet kararları Yargıtay tarafından bozularak, 31 Mart 1947 tarihinde 2 Nolu Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından beraat ettirilmiştir. Osman Yüksel, bundan sonraki süreçte sürekli göz hapsinde tutulmuştur. Haksız yere aylarca hapis yatan ve işkence gören Osman Yüksel’in, çıktığında ise hem okul hem de özel yaşamı değişmiştir. Çünkü okuldaki kaydı dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in özel emriyle 3 Mayıs olaylarına karıştığı için silinmiştir.

Son sınıfta olmasına rağmen fakülteye geri alınmayan Osman Yüksel, bunun üzerine Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’e de bir dilekçe yazmıştır. Dilekçe şöyledir:

'Yüksek Vekâletin Alçak Vekiline/Ankara

Ben, 3 Mayıs 1944 hadiselerine öncülük yapmak, gençliği kışkırtıp tahrik etmek suçuyla, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin, Felsefe Şubesi'nin son sınıfının son noktasından bir telefon emrinizle atılan ben, Osman Yüksel!...

İstanbul'a sürülüp, örfi idare komutanlığının emrine teslim edildikten, tabutluklara tıkulup, zincirlere vurulduktan sonra, suçsuz olduğum anlaşılmıştır.

Kader beni yine sizin karşınıza dikmiştir.

Hakkımı istiyorum efendi, hakkımı!...

Senden bahşiş istemiyorum!...

İmtihan hakkımı ya verirsin, ya zorla alırım...

Beni tuttuğum yoldan Yücel değil, ecel gelse döndüremez!...

10 kuruşluk pul ve imza

Osman Yüksel (Balcıoğlu, 2002: 13).

Bu dilekçe kendisi tarafından yayınlanan 'Bağrı Yanık' adlı dergide çıkınca, Osman Yüksel tekrar tutuklanmıştır.

2. Serdengeçti Dergisi'nin Yayın Süreci

Okulu bitiremeyen Osman Yüksel, Ankara'da yapılan yanlışlıkları ve haksızlıkları halka duyurmak ve bunlara bir '*dur*' demek için kendisiyle özdeşleşen Serdengeçti isimli dergiyi çıkarmaya karar vermiştir. Serdengeçti dergisi Osman Yüksel'in deyimiyle "*Allah'a, Millete, Vatana koşanların dergisi*"dir. Bu dergiyi çıkarmasıyla birlikte Osman Yüksel, Serdengeçti olarak anılmaya başlanmıştır.

Osman Yüksel ile özdeşleşen Serdengeçti dergisi, din, mukaddesat ve milliyet düşmanlarının üzerine adı gibi '*Serdengeçti*' cesaret ve gözü karalığı ile gitmiştir. Osman Yüksel, dergisi için "*Serdengeçti'deki her ses, her sada maröken koltuk, bol harcırah, hususi vagon sahiplerinin rahatını bozmuştur. O satırlar bir feryattır, bir çığıktır. Bir milletin ızdırabını haykırıyor*" (Serdengeçti, 3. Sayı: 6). Osman Yüksel, Serdengeçti dergisiyle halkın sesi olmuş, bütün kötülü ve ahlaksızlıkların üzerine korkusuzca yürümüştür. Savcılık, mahkeme ve iktidarlara rağmen bu kararlılığını devam ettiren Osman Yüksel, Serdengeçti dergisinde kaleme aldığı yazılarından dolayı muhtelif ceza davalarından toplam 4 buçuk yıla yakın hapis yatmıştır.

Osman Yüksel'in hayatındaki en önemli mahkemelerden birisi Malatya Suikastının azmettiricisi olarak gözaltına alınması olmuştur. 17 yaşındaki Hüseyin Üzmez isimli genç, arkadaşlarıyla Ahmet Emin Yalman'ı gazetesi Vatan'da yazdığı

yazılar nedeniyle öldürmeyi planlamışlardır. Adnan Menderes'in Malatya konuşması için şehre gelen Ahmet Emin Yalman'ı vurarak yaralayan Hüseyin Üzmez tutuklanmıştır. Saldırı, DP iktidarının bir süreden beri içinde bulunduğu sağla ilgili sorunları boyutlandırmıştır (Birgit, 2005: 135). Olaydan bir ay kadar sonra Osman Yüksel Ankara'dan, Necip Fazıl ve Cevat Rifat İstanbul'dan, Mustafa Bağışlayıcı Samsun'dan alınmış doğru Malatya Cezaevi'ne götürülmüştür (Emre, 2002: 39).

Dava dosyasını inceleyen Osman Yüksel'in avukatı Süleyman Arif Emre (2002: 41), savcılığın delil olarak sunduğu Serdengeçti dergisinin iki nüshasının Malatya hadisesinden sonra çıktığından hareketle mahkemeye başvurmuş, ancak tahliye talebini kabul etmeyen sorgu hakiminin kendisine, "Bakan Bey'den müsaade alamadık" diyerek kabul etmediğinin altını çizmektedir. 11 ay hapis hanesinde duruşma için tutuklu kalan Osman Yüksel, duruşmanın ilk celsesinde serbest bırakılmıştır.

Devam eden süreçte Serdengeçti dergisini çıkarmaya devam eden Osman Yüksel, Demokrat Parti Çorum İl Kongresi'nde alınan kararları neşretmiştir. Mason localarının çalıştırılması, kadınların devlet dairelerinde çalıştırılmasının yasaklanması gibi hükümlerin yer aldığı kararları hiçbir şekilde değiştirmeden yayınlayan Osman Yüksel hakkında 163. Maddeyi ihlalden dava açılmıştır. 2 sene 7 ay ağır hapis 4 sene Tokat Erbaa'da sürgün cezasına çarptırılan Osman Yüksel, kararı temyiz ettirmiştir. Bu isteğin Osman Yüksel'e ait olmadığı, parti teşkilatının kararlarını objektif şekilde yayınladığı, mahkumiyetinin onaylanması durumunda partinin de kapatılması için dava açılacağı savunularak mahkumiyet kararı bozdurulmuştur. Osman Yüksel de re'sen tahliye edilmiştir.

Osman Yüksel, 1954 yılında yakınlarının ısrarları ile Antalya'dan bağımsız milletvekili olmaya niyetlenmiştir ancak türlü engellemelerle karşılaşmıştır. 1954 seçimlerinden sonra gerçekleştirilen Antalya İl Genel Meclisi seçimlerinde Osman Yüksel büyük bir ittifakla aza olmuştur. Yapmak istediği işlere sekte vurulan ve halkın parasının çarçur edilmesi nedeniyle Osman Yüksel, görevinden istifa etmiştir. Osman Yüksel, 1961 seçimlerinde ise Konya'dan milletvekili aday olmaya karar vermiştir. Ancak propaganda konuşmasını yaptığının ikinci günü geçmişte yazmış olduğu bir yazıdan dolayı tutuklanmıştır. Osman Yüksel, seçimler bitene kadar hapis kalmıştır. 1961 yılında mebus olmak isterken mahpus olan Osman Yüksel'e 1965

seçimlerinde Süleyman Demirel'in başkanı olduğu Adalet Partisi'nden Antalya milletvekili seçilmiştir. Çoğuna göre Osman Yüksel politikayı becerememiştir. Siyaset hayatının Osman Yüksel'i zindan hayatından daha çok etkilediği, hatta Serdengeçti dergisini çıkaramamasına sebep olduğu belirtilmektedir. Çünkü hayatı boyunca yalan ve riyadan uzak yaşamış, doğruluk uğruna büyük bedeller ödemiş Osman Yüksel, dönemin birçok siyasetçisi gibi yapamamıştır. Meclis'te adı '*kravatsız mebus*'a çıkan Osman Yüksel, parti içerisinde her zaman doğru bildiklerini uygulamaya çalışmıştır. Bunu da kendisine neden kravatsız olarak Meclis'e geldiğini soran dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'e söylediği "Ben, yalınayak, kravatsız, çileli insanların milletvekiliyim" sözüyle ortaya koymuştur. Kısa zaman içerisinde partisiyle ve özellikle de Süleyman Demirel ile ters düşen Osman Yüksel, doğru bildiklerini uygulamaya gayret göstermiştir ve bunun sonucunda da 1967 yılında partisinden ayrılmıştır. Osman Yüksel, aynı yıl Alparslan Türkeş'in başkanı olduğu CKMP'ye girmiştir (Serdengeçti, 2003: 56-57). 1969 yılının sonlarında yapılan genel seçimlerde ise hiç alakası olmadığı Ordu'dan aday gösterilen Osman Yüksel için mebusluk dönemi de son bulmuştur. Tam 7 yıl boyunca kendini siyasetten geriye çeken Osman Yüksel'e Süleyman Arif Emre aracılığıyla 1977 yılında Prof. Dr. Erbakan'dan genel başkanı olduğu Milli Selamet Partisi'ne girmesi konusunda teklif gelmiştir. Eski dostu ve avukatı Süleyman Arif Emre'yi kıramayan Osman Yüksel, üye olduğu bu partide ancak bir hafta kalabilmiştir.

Parkinson hastalığı nedeniyle uzun bir süre tedavi gören Osman Yüksel 10 Kasım 1983'te hayatını kaybetmiş ve Cebeci Asri Mezarlığı'nda edebi ikametgahına defnedilmiştir.

3. Teknik Boyutuyla Serdengeçti Dergisi

Yayın hayatı yalnızca 33 sayı süren Serdengeçti dergisinin ilk sayısı 20 Nisan 1947 tarihinde okuyucusuyla buluşmuştur. Piyasaya çıkar çıkmaz tükenen Serdengeçti dergisinin aynı ayın 27'sinde ikinci baskısı yapılmıştır. Aylık olarak çıkması planlanan ve ikinci sayısı da bir ay sonra (Mayıs 1947) çıkan Serdengeçti dergisinin, üçüncü sayısı ise ancak 5 ay sonra okuyucuyla buluşturulabilmiştir. Yazılarından dolayı mahkemeye verilen ve ayrıca bayilerin dergi parasını göndermemesinden kaynaklanan sebepler nedeniyle Serdengeçti dergisi devam eden

süreçte planlı bir şekilde çıkartılamamıştır. Osman Yüksel de bu durumu ‘*Nerede ne zaman çıkacağı belli olmaz, bir çıkar pir çıkar*’ sözleriyle mizahi bir şekilde ortaya koymaktadır.

Serdengeçti dergisinin basıldığı yer ve idarehanesi sıkça değişmektedir. Maddi yetersizliklerin yanında derginin sık sık kapatılması ve Osman Yüksel’in cezaevine gönderilmesi bunun en büyük nedenidir. Serdengeçti dergisinin birçok sayısı büyük zorluklar çekilerek basılabılmıştır. Osman Yüksel, günlerce kapı kapı, matbaa matbaa, şehir şehir dolaştığını ancak dergiyi bastırmadığını belirtmektedir (Serdengeçti, 1. Sayı: 9). Serdengeçti’nin basılmasında yaşanan zorlukları; maddi sıkıntılar, matbaaların çıkardığı güçlükler ve hükümetin uyguladığı baskılar olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Serdengeçti dergisinin 33 sayısı Ankara, İstanbul, Eskişehir ve Konya olmak üzere bu şehirlerde farklı matbaalarda basılmıştır. Serdengeçti’nin her sayısının baskısında ayrı bir zorluk yaşanmıştır.

Serdengeçti dergisinin net tirajı konusunda herhangi bir bilgiye ulaşılmasına rağmen, ülke genelinde yüzlerce bayiye gönderildiği dergide yer verilen ‘*Bayiler Resmigeçidi*’ yazısından anlaşılmaktadır (Serdengeçti, 7. Sayı: 15). Dergide yer alan bilgilere göre sayı satışı 50 bini geçmektedir. Toplamda ise bütün sayıların tirajı bir milyonu aşkındır.

Reklam ve ilan almayan Serdengeçti dergisi, bunu künyesinde de zaman zaman açıklamıştır. Derginin tek geliri satışından elde edilen para olmuştur. Bu paranın da çoğu kez bayiler tarafından gönderilmediği yapılan duyurulardan ortaya çıkmaktadır (Serdengeçti, 27. Sayı: 7).

Dergide Serdengeçti logosunun altında büyük harflerle “*Allah’a, millete, vatana koşanların dergisi*” ve “*Hakka tapar-halkı tutar*” yazıları yer almaktadır. Arka kapakta ise “*Türkiye’nin en cesur ve ateşli mücadele dergisi*” denilerek “*Sözü bir, özü bir, yüzü bir, erkek dergi*” sloganı kullanılmıştır.

Serdengeçti dergisinde çoğunluklu olarak Osman Yüksel’in kendi, müstear isim kullanarak ve imzasız yazıları bulunmaktadır. Dergide yazısı yayınlanan yazarlar başta dönemin tanınmış isimleri Nurettin Topçu, Ali Fuat Başgil, Necip Fazıl Kısakürek, Peyami Safa ve Eşref Edip olarak dikkat çekmektedir. Victor Hugo,

Shopenhaur gibi edebiyatçılar ile Batılı papaz Laura Veccio Veglieri'nin toplumsal açıdan faydalı yazılarının tercümesi alıntı olarak yayınlanmıştır.

Dergide çoğunlukla '*Serdengeçti*' imzası kullanılmaktadır. Bu imzayla derginin sahibi Osman Zeki Yüksel yazmaktadır. Çünkü bazı yazılarda Osman Yüksel imzasını kullanan yazar, belli bir bölümünde de '*Osman Yüksel Serdengeçti*' imzalı yazılar yayınlamıştır. Serdengeçti'nin yanında *Serdengeçtiler*, *Karazor*, *Mahkum* mizahi yazılar içinse *Peşrevci*, *Terbiyeci*, *Müneccid*, *Muzip* isimleri kullanılmıştır.

Tabloid olan Serdengeçti dergisi çoğunlukla 16 sayfa çıkmıştır. Bazı sayıları ise 18 ve 20 sayfa çıkmıştır. 15 ve 16. sayıları ile 19 ve 20. sayıları bir arada verilmiştir. İki sayı birlikte çıktığı için de 32 sayfa olmuştur. Derginin ön ve arka kapağı da sayfa olarak sayılıp buna göre numaralandırma yapılmıştır.

4. İçerik Boyutuyla Serdengeçti Dergisi

Serdengeçti dergisi milletten yana, bir anlamda Anadolu'dan yana yayın politikası uygulamıştır. Serdengeçti dergisi çıktığı 15 yıl boyunca 33 sayısında da iktidarla ilişkilerini milletin perspektifinden değerlendirerek düzenlemiştir. Tek parti (CHP) iktidarında otoriteye karşı milletin sesini yazılarında duyuran ve iktidarın yanlış uygulamalarını kapatılmak, mahkemelere verilmek, cezaevlerinde yatmak pahasına net bir şekilde ortaya koymuştur. Osman Yüksel, "*Neler Neler Yapmadılar!*" başlıklı yazısında CHP'nin parti bayrağındaki 6 okun 6 direk haline getirildiğini ve onunla apartmanlar yapıldığını, milletin ise hiç düşünülmediğini savunmaktadır (Serdengeçti, 5, Sayı: 3). CHP'ye karşı her zaman Anadolu'dan taraf olan ve bunu yayın politikası haline getirerek yazılarına aksettiren dergi, aynı tutumu DP için de uygulamıştır. DP'nin iktidara gelmesinin ardından dergide yer verilen "*Yıkıldılar*" başlıklı yazıda CHP dönemine yönelik eleştirilere yer verilip, yeni iktidar olan DP için '*meşru bir idare ile gayri meşru bir iktidar karşısında takınacağımız tavır tabiatıyla başka olacaktır*' denilmesine rağmen, yazının devamında ise şöyle denilmektedir: "*Bu demek değildir ki, DP hükümetinin her icraatını, her hareketini tasvip edip alkışlayacağız. Bilakis halkın isteği ile iktidara gelen bir parti, halkın isteğine, halkın menfaatine aykırı bir iş yaparsa, bu en hafif*

tabiriyle millete ihanet olur. Yeni hükümetin böyle bir hareketini görürsek CHP karşısına nasıl dikilmişsek, DP karşısına da öyle dikileceğiz. İdare edenle idare olunan, devletle millet arasında sağlam bir köprü vazifesini göreceğiz. Ama bizim köprümüzden 'ayıya dayı' diyenler geçemeyecek. Memleketin en büyük düşmanı ayı-dayı zihniyetidir. Dalkavukluk, riya, namuzsuzluk, hırsızlık, fuhuş, taklitçilik, vatansızlık, hainlik, bolşeviklik... Bütün bunlara karşı amansız bir mücadele açmıştık. Bu mücadelemize devam edeceğiz” (Serdengeçti, 11. Sayı, 15).

Serdengeçti dergisini çıkartan Osman Yüksel'in nüktedan kişiliğinin bir sonucu olarak dergide mizaha büyük yer ayrılmıştır. Özellikle de CHP döneminde iktidara yönelik eleştiriler de mizah tekniği sıkça kullanılmıştır. “*Gülünç Hakikatler*” mizah sayfası derginin her sayında yer almıştır. Ayrıca “*Peşrevci*” imzalı olarak da mizahi eleştiriye sayfalarda yer verilmiştir. Gülünç Hakikatler bölümünde Osman Yüksel'in fakülteden atılması kararını veren dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, CHP Lideri Milli Şef İsmet İnönü ve komünizmle ilgili mizahi yazılar bulunmaktadır.

Serdengeçti ele aldığı konu ve olaylarla ilgili toplumda büyük etki oluşturmuştur. Dile getirilemeyen, ifade edilemeyenlere sayfalarında yer veren derginin etkisi okuyucunun yanı sıra, yer verdiği kişi ve kurumlar ile siyasal iktidarda da büyük etki bırakmıştır. Dergide yer alan “*Bir Fakültenin İçyüzü*” yazısından dolayı Osman Yüksel, mahkemeye verilmiş ve hapis cezası almıştır, Osman Yüksel de şahit olarak çağırılmıştır. Bu gelişmelere dergisinde yer veren Osman Yüksel, “*Dün sanıktık, bugün tanık olduk. Doğrusu hayırlı gelişmeler var*” (Serdengeçti, 5. Sayı: 15) ifadeleri kullanmıştır.

Serdengeçti dergisi, millet menfaatleri noktasında sadece iktidarın değil basının da karşısında yer almıştır. Dergi, dönemin hemen hemen bütün gazete ve dergilerini halkın sorunlarına duyarsız kalmakla eleştirmiştir. Babıali için ‘*Babıadi*’ nitelmesi yapılan dergide, gazete ve yazarlar için “*Onlar İstanbul'a gelen artistlerle meşgul. Birinci sayfalarında artist resimleri. Son sayfalarında spor. Ortası da ilan*” (Serdengeçti, 14. Sayı: 11) değerlendirmesi yapılmaktadır. Birçok gazetenin hükümetten resmi ilan parası almak için çıktığı dergide açık açık ifade edilirken, bu gazete ve gazeteciler için ‘*yanarlar, yordakçılar, yanaşmalar, köşebaşı*

vurguncuları’ denilmektedir. Serdengeçti’de ayrıca gazete ve dergilerin din düşmanlığı yaptığı vurgulanmaktadır. Serdengeçti dergisinde en fazla eleştirilen yazarların başında Ulus gazetesinin başyazarı Falih Rıfkı Atay yer almaktadır. Falih Rıfkı Atay için dergide ‘*devletin resmi gazetesinin başköşesini işgal eden adam*’ nitelmesi yapılmaktadır (Serdengeçti, 2. Sayı: 10). Dergide yer alan yazılarda Falih Rıfkı Atay’ın Anadolu’yu hiçe sayan düşünceleri, milletin dini ve milli değerlerine karşı duruşu ile kendini kanunlardan üstün görmesi eleştirilmektedir.

Serdengeçti dergisini çıkaran Osman Yüksel çoğunluğu dergide yer alan yazılardan olmak üzere yaşamı süresince 92 kez mahkumiyet kararı ile karşı karşıya gelmiş ve bunların 8 tanesinden toplam 4 buçuk yıl hapis yatmıştır. Sorgulama ve mahkumiyet kararlarıyla ilgili okuyucuyu bilgilendiren Osman Yüksel, 54 defa sorguya çekildiğini, 6 defa da hapisaneyi boyladığını anlatmaktadır (Serdengeçti, 27. Sayı: 7).

5. Serdengeçti Dergisinin Siyasetle İlişkisi

Serdengeçti dergisinin yayın aralığı ve dönemin siyasi iktidarıyla ilgili bilgiler aşağıdaki tablodaki (*şekil-1*) gibidir.

Şekil 1: Serdengeçti dergisinin yayınlandığı dönem ve siyasi iktidarlar

Dergi İsmi ve Sayı Aralığı	Yayınlandığı Tarih Aralığı	İktidardaki Siyasi Parti
Serdengeçti Dergisi 1-10	Nisan 1947 - Mayıs 1950	CHP
Serdengeçti Dergisi 11-32	Eylül 1950 – Mart 1960	DP
Serdengeçti Dergisi 33	Şubat 1962	CHP-AP Koalisyonu

Serdengeçti dergisinde yer alan yazı ve haberler siyasetle ilişkilerine yönelik tespitte bulunulmasına faydalı olacağı düşüncesiyle ‘açık eleştiri’, ‘dolaylı eleştiri’, ‘tarafsız kalma’ ve ‘destekleme’ olmak üzere dört ayrı bağlamda incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken 33 sayı derginin bütün yazı ve haberleri kapsama dahil edilmiştir.

Bu bağlamda derginin sayılarında yapılan incelemede, söz konusu siyasi iktidarlara yönelik olarak toplam yazı ve haber sayısı 150’dir. Bu yazı ve haberler

yukarıda belirtilen 3 ayrı siyasi döneme yönelik olarak değerlendirilerek, açık eleştiri, dolaylı eleştiri, tarafsız kalma ve destekleme kriterleri bağlamında değerlendirilmiştir. Seçilen yazı ve haberlerde, CHP'ye yönelik 72 açık eleştiri, 22 dolaylı eleştiri, 5 tarafsız kalma ve 1 defa da desteklemenin söz konusu olduğu ortaya çıkarılmıştır. DP'ye yönelik ise 12 açık eleştiri, 21 dolaylı eleştiri, 7 tarafsız kalma ve 6 da destekleme söz konusudur. CHP-AP koalisyonuna karşı ise 2 açık eleştiri, 1 dolaylı eleştiri ve 1 defa da tarafsız kalınmıştır (şekil-2).

Şekil 2: Serdengeçti dergisinde yayınlanan siyasal haberlerin değerlendirilmesi

Siyasi İktidarlar	Serdengeçti Dergisi'ndeki Siyasi Haber ve Yazılar			Toplam
	CHP	DP	CHP-AP	
Açık Eleştiri	72	12	2	86
Dolaylı Eleştiri	22	21	1	44
Tarafsız Kalma	5	7	1	13
Destekleme	1	6	-	7
Toplam	100	46	4	150

Tabloda görüldüğü üzere Serdengeçti dergisinin 33 sayısında siyasetle ilgili toplam 150 haber ve yazı yer almıştır. Bu yazılar, kıstas olarak siyasi iktidar ve partilere yönelik açık ve dolaylı eleştiriler, destekleme ile tarafsız kalma kriterlerine tabi tutularak seçilmiştir. Bu kriterler de bir basın kuruluşunun siyasi iktidarlara yönelik tavrını ortaya koyma bağlamında seçilmiş 4 ana unsurdur. Çünkü basın kuruluşlarının siyasi iktidarlarla ilişkileri değerlendirilirken bu kıstaslara göre bir nitelendirme yapılmaktadır. Yani basın kuruluşları siyasi iktidarla ilişkilerinde, iktidarın icraatlarını açık ya da dolaylı eleştirme yoluna gitme, tarafsız kalma ve destekleme şeklinde bir yayın politikası izlemektedir. Bu çerçevede Serdengeçti dergisindeki siyasi iktidara ilişkin yazılar, tür bakımından ayırım yapılmaksızın incelenmiş ve elde edilen bulgular, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu

çözümlemelerde de siyasal iktidarların dönemi (CHP- DP ve CHP-AP) ayrı ayrı ele alınmıştır.

6. CHP Dönemi Değerlendirmesi

Serdengeçti dergisinin CHP döneminde çıkan sayılarında siyasal iktidarın açık ve dolaylı şekilde, siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik politikaları hep eleştirilmiştir. Yukarıda örnek olarak verilen yazılardan anlaşılacağı üzere Serdengeçti dergisi, CHP'ye ve onun politikalarına karşı halktan yana tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur. CHP'ye yönelik eleştirel yazılarda milletin yani Anadolu'nun tepkisini net bir şekilde görmek mümkündür. Çünkü CHP döneminde sosyal, siyasal ve ekonomik olarak ortaya koyulan politikalar millete yönelik baskıyı, iktidar seçkinleri ve çevresindeki zümrenin zenginliklerine daha da zenginlik katmasını beraberinde getirmiştir. Cumhuriyetin kuruluşunun ardından kabul edilen inkılâpların uygulaması noktasında ortaya koyulan baskıcı yönetimin devamı niteliğini sürdüren CHP döneminde herhangi bir eylemde bulunmak bir yana düşüncesini dahi ifade etmekten sakınan milletin tercümanı olan ve onun düşüncelerini dillendiren Serdengeçti dergisi, basın özgürlüğü bağlamında da bir ilki gerçekleştirmiştir. Milletten yana yayın politikası yürüten ve içinde bulunduğu toplumun sıkıntılarını, dertlerini sayfalarında aktaran Serdengeçti dergisi, bu mücadelesinden kapanmak ve tutuklanmak pahasına taviz vermemiştir. Doğru bildiklerini her zaman sayfalarında aktarmıştır.

7. DP Dönemi Değerlendirmesi

DP döneminde Serdengeçti dergisinde, hem iktidar partisi DP hem de muhalefetteki CHP'ye yönelik yazılar yer almıştır. Bu dönemde beklendiği üzere CHP'ye yönelik eleştirilere devam edilmiştir. İktidarda bulunan DP'ye karşı ise sergilenecek duruş “Bizim muhalefetimiz parti muhalefeti değil, millet muhalefettir” şeklinde net bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu duruşun sonucu olarak ilk dönemlerinde DP'ye karşı tarafsız kalan ve hatta CHP'nin eleştirilerine karşı savunan Serdengeçti dergisi, ileriki dönemde ise yine milletin tercümanı olarak iktidara karşı uyarılarda bulunmuştur. Nitekim DP, Şerif Mardin'in de ifade ettiği üzere; “asırlardır kırsal alanların rüyalarını teşkil eden, bürokrasinin ve büyük

geleneğin temsilcilerine karşı verilen mücadelenin motor gücünü oluşturacak ideal bir yönetimin canlı bir örneği olması” (Mardin, 2007: 188) nedeniyle Serdengeçti dergisi tarafından CHP’ye karşı her zaman savunulmuştur.

8. CHP-AP Dönemi Değerlendirmesi

CHP-AP koalisyonu döneminde de ağırlıklı olarak CHP’ye yönelik eleştirilere dergide yer verilmiştir. AP’ye yönelik eleştiriler de söz konusu olsa bile CHP’ye karşı AP için ‘bizim’ parti ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade Serdengeçti dergisinin temelde CHP ve onun zihniyetine karşı olduğunu somut olarak göstermektedir.

Sonuç

Basının siyasi, içtimai ve ahlaki sorumluluğunun olduğu konusunda herkes hemfikirdir. Ortaya çıkış amacı halkı bilgilendirmek olan basın, (Nurettin Topçu’ya (2008) göre gazete halkın mektebidir) çoğunlukla siyasi iktidarların etkisi altında kalmış ya da siyasi iktidarları etkisi altına almaya çalışmıştır. Basının genel durumu hakkında bunları ifade etmenin yanında sorumluluğunu yerine getirmeye çalışmış, bunu gerçekleştirmek adına bedel ödemiş basın kuruluşları da az olmakla birlikte mevcuttur. Dönemin siyasi yapısı içerisinde bunlardan bazıları kendilerini sağ ve sol ideoloji çerçevesinde konumlandırarak bu doğrultuda yayın yapmıştır. Birçoğu siyasi iktidarlara karşı milletin hakkını savunmak yerine, kökü dışarıda ideolojilerin uzantısı gibi davranmaktan öteye gidememiştir. Yukarıda incelenen Serdengeçti dergisi ise tüm bu değerlendirmelerin dışında bir yapıya sahiptir. Dergi ne iktidarın baskısına boyun eğmiş, ne de iktidarı kendi etkisi altına almaya çalışmıştır. Milletin (dönem itibariyle Anadolu’nun) sesi olmaya çalışmış ve bunu büyük ölçüde başarmış olan dergi, iktidarlara karşı hep halkın yanında yer almış, uygulamalara karşı da halkın tepkisini ortaya koymuştur. Gerçek anlamda milletin sesi olabilmiş dergi, çıktığı dönemde siyasi iktidarlar tarafından etki altına alınmaya çalışılmış, bu gerçekleştirilemeyince baskı uygulanmış, çok defa toplatılarak kapatılmıştır. Dönem itibariyle gazete ve dergiler siyasi iktidarlar tarafından başta örtülü ödenek olmak üzere doğrudan ve dolaylı bir şekilde desteklenirken, Serdengeçti dergisi, yayın politikasından ödün vermemek için

ilan dahi almayarak zor imkanlarla çıkmış, her zaman milletin yanında yer almıştır. 15 yıllık süreç içerisinde 33 sayı çıkan Serdengeçti dergisi, Türk basın tarihinde ‘özgür basın’ olmanın gereğini yerine getirmiş, buna dönük iyi bir sınav vermiştir. Bu dergiyi çıkartan Osman Yüksel ise gerçek bir entelektüel olarak, dünyevi kaygılarla arasına mesafe koyabilmiş simgesel bir şahsiyet olmuştur. Basının baskılar ve ilanla sansürlendiği ve hükümet ile rejim aleyhinde yazı yazmanın yasaklandığı bir dönemde Serdengeçti dergisini çıkartarak inandığı değerler uğruna mücadele eden, bunun sonucu olarak 92 kez hakkında dava açılan, 8 defa tutuklanan, tabutluklarda yatan Osman Yüksel ve ona ismini veren Serdengeçti dergisinin haklı bir beklenti olarak tanıtılması, genç kuşaklara anlatılması gerekmektedir. Serdengeçti dergisi, geçmişte olduğu gibi günümüzde de başta siyasal iktidarlar olmak üzere, ekonomik güç odakları ve belirli çevrelerin etkisi altında kalan basın sektörü temsilcilerinin özgür gazetecilik için örnek alacakları bir yayın hayatı sürdürmüştür.

KAYNAKÇA

- ALTHUSSER, Louis, (2003), İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, İstanbul: İthaki Yayıncılık.
- BALCIOĞLU, Abdurrahim, (2002), Osman Yüksel Serdengeçti, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- BİRGİT, Orhan, (2005), Evvel Zaman İçinde, İstanbul: Doğan Kitap.
- ÇAVDAR, Tefik, (2004), Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, Ankara: İmge Kitabevi.
- DAMLAPINAR, Zülfikar, (2005), Medya ve Siyaset İlişkileri Üzerine, Ankara: Turhan Kitabevi.
- EMRE, Süleyman Arif, (2002), Siyasette 35 yıl 1,2,3. C., İstanbul: Keşif Yayınları.
- TOPÇU, Nurettin, (2008), Ahlak Nizamı, İstanbul :Dergah Yayınları.
- TUTAR, Hilmi, (1993), 21. Yüzyılda Türk Basını, Ankara.
- YILMAZ, Rasih, (2001), Toros Yüzlü Adam, İstanbul: Timaş Yayınları.

YÜKSEL, Osman Zeki, (2003), Serdengeçti 1,2. cilt, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

YÜKSEL, Osman Zeki, (2000), Bir Nesli Nasıl Mahvettiler, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

DERGİLER

Serdengeçti, S.1, (Nisan 1947), Sesışık Matbaası-Eskişehir.

Serdengeçti, S.2, (Mayıs 1947), Sesışık Matbaası-Eskişehir.

Serdengeçti, S.3, (Ekim 1947), Ülkü Basımevi-Konya.

Serdengeçti, S.4, (Mart 1948), Sakarya Basımevi-Ankara.

Serdengeçti, S.5, (1948), Sakarya Basımevi-Ankara.

Serdengeçti, S.6, (Mayıs 1949), Alkaya Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.7, (Temmuz 1949), Yeni Matbaa-Ankara.

Serdengeçti, S.8, (Ekim 1949), Işık Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.9, (Şubat 1950), Yeni Matbaa-Ankara.

Serdengeçti, S.10, (Mayıs 1950), Gün Basımevi-İstanbul.

Serdengeçti, S.11, (Eylül 1950), Yeni Matbaa-Ankara.

Serdengeçti, S.12, (Kasım 1950), Yeni Matbaa-Ankara.

Serdengeçti, S.13, (Haziran 1951), Şaka Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.14, (Mart 1952), Yeni Matbaa-Ankara.

Serdengeçti, S.15-16, (Mayıs-Haziran 1952), Yeni Matbaa-Ankara.

Serdengeçti, S.17, (Ağustos 1952), Yeni Matbaa-Ankara.

Serdengeçti, S.18, (Eylül 1952), İstiklal Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.19-20, (Ekim-Kasım 1952), İstiklal Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.21, (Mart 1956), Yıldız Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.22, (Mayıs 1956), Yıldız Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.23, (Mart 1957), Yıldız Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.24, (Nisan 1957), Yıldız Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.25, (Eylül 1957), Ayyıldız Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.26, (Aralık 1957), Ankara.

Serdengeçti, S.27, (Mart 1958), Ayyıldız Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.28, (Ocak 1959), Ayyıldız Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.29, (Mart 1959), Ayyıldız Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.30, (Haziran 1959), Yeni Matbaa-Ankara.

Serdengeçti, S.31, (Aralık 1959), Yeni Matbaa-Ankara.

Serdengeçti, S.32, (Mart 1960), Ayyıldız Matbaası-Ankara.

Serdengeçti, S.33, (Şubat 1962).